22:20, Csütörtök (november 24.), Duna2

W. Shakespeare: Othello
magyar színházi felvétel, 134 perc, 1996

rendező: Ruszt József

szereplő(k):
Harsányi Attila
Egyed Attila
Téri Sándor
Holl János
Hável László
Pindroch Csaba
Dózsa Zoltán
Egri Márta
Nagy Enikő

Gálffi László
Kamarás Iván

Dunaszínház
Közvetítés a Budapesti Kamaraszínházból, felvételről

Shakespeare írói pályájának egyik legérettebb darabja a féltékenység pusztító erejéről, a rasszizmusról és a másság elfogadásának illúziójáról. A közönség és szakma figyelmét ezzel az alakításával hívta fel magára a pályakezdő Kamarás Iván.

*

William Shakespeare
Othello, a velencei mór

Az Othello a megcsalt bizalom, a tőrbe ejtett nemes gyanútlanság halhatatlan tragédiája. A gonosz Jago ármánykodása azért tudja végzetes féltékenységbe sodorni a színes bőrű hadvezért, mert Othello Desdemona szerelmében a világba s az emberi tisztaságba vetett bizalmának zálogát látta. Hűsége azért volt fontosabb számára mindennél.

Desdemona ezen az estén szomorúan és balsejtelmekkel tele készül lepihenni. Féltékeny férjének durva viselkedése elszomorította, de iránta való feltétlen odaadását nem csökkentette. Elszenderül már, amikor a mór gyilkos szándékkal hálótermébe ér. És Othello nem hisz a rémülten védekező, ártatlanságát bizonygató Desdemónának: könyörtelenül megfojtja imádott, gyönyörű hitvesét.

Emília fedezi fel úrnője halálát, és fellármázza az egész erődöt, vádolva a mórt, bár Desdemona utolsó szavával is szeretett urát védte: tagadta, hogy ő a gyilkos. Emilia most már látja, milyen jóvátehetetlen vétket követett el, amikor férjének átadta asszonya kendőjét. Leleplezi Jago ármányait; az vak dühében leszúrja.

Othello ráébredt tragikus tévedésére: emberfeletti fájdalmában megtisztulva visszanyeri az őrjöngő féltékenységtől mostanáig eltorzított eredeti emberi nagyságát. Örömkönnyeket sír, hogy Desdemonát ismét ártatlannak tudja, nem várja meg Velence ítéletét, hanem összefoglalva tragédiáját: nem okosan de nagyon szeretett - egy tőrszúrással bevégzi életét. A gonosz Jago kínpadon bűnhődik iszonyú vétkeiért.

OTHELLO, A VELENCEI MÓR
OTHELLO

SHAKSPERE SZÍNMŰVEI
FORDÍTJÁK TÖBBEN
BEVEZETÉSEKKEL ÉS JEGYZETEKKEL ELLÁTTA
CSIKY GERGELY
KÖZEL 600 ILLUSTRÁTIÓVAL
1886
http://mek.niif.hu/04500/04590/html/index.htm

*

Othello

Brabantiónak, a gazdag velencei szenátornak1 volt egy szép lánya, a szelíd Desdemona. Sok kérője akadt, nagyszerű tulajdonságaiért is, gazdag örökségéért is. De a vele egy éghajlat alatt felnőtt, fehérbőrű udvarlók között nem talált senkit, akit szeretni tudott volna, mert ez a nemes hölgy a férfiaknak nem az arcát nézte, hanem a lelkét, és szerelmének tárgyául egy feketebőrű mórt választott, akit apja is kedvelt, és gyakran hívott meg házába.

Nem is lehet Desdemonát csodálni szokatlan választásáért. Eltekintve attól, hogy Othello bőre fekete volt, a nemes mórnak minden tulajdonsága megvolt ahhoz, hogy méltó legyen a legelőkelőbb hölgy szerelmére. Katona volt, mégpedig vitéz katona, és a törökök ellen vívott véres háborúkban, Velence szolgálatában a generálisi rangig emelkedett, s az állam tisztelte és megbízott benne. Sokat utazgatott, és Desdemona - ahogy már a hölgyek szokták - szívesen hallgatta Othellót, aki elmesélte kalandjainak történetét, kisfiú korától kezdve, a csatákat, ostromokat, párviadalokat, amelyekben része volt; elmondta, mennyi veszélyt állt ki szárazon-vízen, hajszál híja volt, hogy ott nem veszett, amikor várostrom közben felmászott a résre, vagy elhatolt az ágyúk torkáig; hogyan lett dölyfös ellenség foglya, hogyan adták el rabszolgának; hogyan viselkedett ebben a lealázó állapotban, hogyan menekült meg. Ezek az elbeszélések, megtoldva a különös dolgokkal, amiket az idegen országokban látott, a puszta vadonnal és vadregényes barlangokkal, a szakadékokkal, sziklákkal és felhőkbe nyúló hegységekkel, a vad népekkel, az emberevő kannibálokkal, és egy afrikai emberfajtával, akiknek hónuk alatt nő a fejük -, mindezek az úti történetek annyira lebilincselték Desdemona figyelmét, hogyha elvonták a házi gondok onnan, sebtiben elintézte, amit kellett, és visszatért, hogy mohón hallgassa Othello szavait. Egyszer aztán Othello egy alkalmas órán módját lelte annak, hogy Desdemona tiszta szívvel maga kérje tőle, mondja el részletesen végig életének történetét, amelyből sokat hallott, de mindig csak egy-egy részletet. Othello ráállt erre, és bizony sűrűn kicsalta könnyeit, amikor lefestett némely gyötrelmes csapást, mely ifjan érte.

Amikor befejezte, Desdemona tenger sóhajt adott Othello sok kínjáért, megesküdött hitére, hogy csodás volt, nagyon csodás és nagyon megható, s azt kívánta, bár ne hallotta volna, majd azt is kívánta, bár ilyen hőst adna neki az ég, aztán megköszönte Othellónak, és arra kérte,

hogyha Othellónak egy barátja megszeretné Desdemonát, csak oktassa ki Othello saját történetére, s azzal elnyeri őt.

Othellónak el kellett értenie e célzást, amelyet Desdemona éppolyan őszintén, mint szemérmesen ejtett el, elbűvölő kedvesség és arcpirulás kíséretében, s ezután már nyíltabban beszélt szerelméről Desdemonának, s az alkalomnak ebben az aranyidejében elnyerte a nagylelkű hölgy beleegyezését, hogy titokban férjhez megy hozzá.

Othellónak sem arcszíne, sem vagyona nem volt olyan, hogy azt remélhette volna, Brabantio elfogadja vejéül. Brabantio meghagyta ugyan lánya szabadságát, de elvárta tőle, hogy a nemes velencei hölgyek szokása szerint hamarosan egy szenátori rangú férjet választ magának. De ebben csalódott: Desdemona a fekete mórt szerette, akármennyire is fekete, s lelkét és sorsát a hőshöz és diadalmas híréhez kötötte. Szíve olyan feltétlen odaadással csüngött azon a férfin, akit férjéül választott, hogy még a színét is - ami pedig e finom ízlésű hölgyön kívül minden más nő előtt áthághatatlan akadálynak bizonyult volna -, igen, még a színét is többre becsülte kérőinek, a fiatal velencei nemeseknek fehér bőrénél, világos arcánál.

Titkon kötöttek házasságot, de ez nem sokáig maradhatott rejtve a világ elől, és nemsokára fülébe jutott az öregúrnak, Brabantiónak is, aki megjelent a szenátus ünnepélyes ülésén, és megvádolta Othellót, a mórt azzal, hogy - állítása szerint - visszaélt a vendégszeretettel, s bűvöléssel és varázsszerekkel arra csábította a szép Desdemonát, hogy férjhez menjen hozzá, apja beleegyezése nélkül.

De éppen ebben az időben történt, hogy a velencei köztársaságnak sürgős szükséges volt Othello szolgálataira, mert hírek érkeztek, hogy a törökök hatalmas előkészülettel felszerelték egy hajóhadat, amely Cyprus szigete felé vette útját, azzal a céllal, hogy visszafoglalja ezt az erős hadállást a velenceiektől, akik megszállva tartották, s a köztársaság szeme e szorongatott helyzetben Othello felé fordult: egyedül őt ítélték képesnek arra, hogy Cyprus védelmét vezesse a törökök ellen. Így hát a szenátus elé idézett Othello egyszerre úgy állt a tanács színe előtt, mint egy fontos állami megbízatás jelöltje, ugyanakkor mint bűnös is, akit Velence törvényeinek értelmében főbenjáró vétséggel vádolnak.

Brabantio kora és szenátori rangja igényt tarthatott arra, hogy ez a méltóságteljes testület a legnagyobb türelemmel hallgassa végig. De a fölháborodott apa olyan hevesen adta elő vádjait, olyan látszatokat és gyönge valószerűségeket hozott fel bizonyítékok helyett, hogy amikor Othellót felszólították a védekezésre, nem kellett egyebet tennie, csak őszintén előadnia szerelme történetét; ezt meg is tette, mégpedig olyan mesterkéletlen ékesszólással beszélte el egész udvarlását, amelyet már az imént előadtunk, s szavait, az igazság bizonyságául, olyan nemes őszinteség hatotta át, hogy a herceg, aki mint főbíró ült a tanács élén, kénytelen volt bevallani: ez a történet így elbeszélve az ő lányát is megnyerte volna. Nyilvánvalóan kiderült, hogy mindaz a bűvölés és varázserő, amit Othello udvarlásában fölhasznált, nem volt egyéb, mint szerelmes férfiak tisztességes fogásai általában, és nem használt fel más varázsszert, mint azt a tehetségét, amivel úgy tudott elmondani egy érzékeny történetet, hogy megnyerje vele egy hölgy szívét.

Othellónak ezt az állítását megerősítette magának Desdemonának tanúságtétele. Ő is

megjelent a tanács előtt, elismerte, hogy apjának adósa életéért és neveltetéséért, de kérte apját, lássa be, hogy még nagyobb tartozás köti férjéhez és parancsolójához, éppen úgy, mint ahogy anyja is előbbre helyezte őt, Brabantiót, mint saját apját.

Az öreg szenátor képtelen volt tovább védeni ügyét, és nem titkolva szomorúságát, magához hívta a mórt, és kénytelenségből neki adta lányát, akit - úgy mondta - ha módjában állna visszatartani, éppoly szívből elvenne Othellótól. Hozzátette, boldog, hogy nincs több gyermeke, mert Desdemona viselkedése megtanítaná őt, hogy zsarnok legyen, és lánya szökése miatt még megkoloncolná többi gyermekét.

Amikor e nehézségen túljutottak, Othello, aki a megszokás következtében éppoly természetesnek érezte a katonaélet viszontagságait, mint más ember a táplálékot és a pihenést, készségesen elvállalta a harc vezetését Cyprusban, Desdemona pedig jobban örült ura veszéllyel járó megtiszteltetésének, mint azoknak a léha gyönyöröknek, amelyekre az ifjú házasok idejüket rendszerint pazarolják - így hát szívesen beleegyezett, hogy Othellóval együtt elutazzanak.

Alig szállt partra Othello és felesége Cyprusban, hír érkezett arról, hogy egy rettentő vihar szétszórta a török hajóhadat, így a sziget megszabadult az ostrom közvetlen fenyegetésétől. De az a háború, amit Othellónak el kellett szenvednie, csak most kezdődött, s az ellenségek, akiket a rosszakarat uszított az ártatlan Desdemona ellen, természetűknél fogva halálosabb veszélynek bizonyultak az idegeneknél vagy hitetleneknél.

A vezér egy barátjában sem bízott meg annyira, mint Cassióban. Cassio Firenzéből jött, fiatal katona volt, vidám, szerelmes természetű, kellemes beszédű, szóval csupa olyan tulajdonsága volt, amilyet a nők szeretnek. Csinos volt és ékesen szóló, éppen olyan férfi, aki féltékenységet ébreszthet egy idősebb férfiban - márpedig Othello benne járt a korban -, ha fiatal és szép nőt vett el feleségül. A nemeslelkű Othello azonban mentes volt a féltékenységtől, és éppen olyan képtelen arra, hogy mást gyanúsítson aljassággal, mint hogy maga kövessen el ilyesmit. Ezt a Cassiót egykor felhasználta a maga szerelmi ügyében: Cassio olyan közbenjáróféléje volt Desdemonánál; Othello ugyanis attól félt, hogy nincs meg benne a könnyed társalgásnak az a tehetsége, ami hölgyek tetszését megnyeri, s mivel barátjában megtalálta e tulajdonságot, gyakran küldte követségbe Cassiót, hogy - így fejezte ki magát - udvaroljon az ő nevében. Az ilyenféle ártatlan együgyűség inkább becsületére, mintsem szégyenére vált a vitéz mór jellemének.

Nem csoda hát, ha Othello után - de persze csak sokkal utána, ahogy az illik is egy erényes feleséghez - a szelíd Desdemona Cassiót szerette legjobban, benne bízott meg leginkább. És a házasságuk után is ugyanígy viselkedett Cassióval, mint azelőtt, aki továbbra is ellátogatott házukba, s könnyed, élvezetes csevegése kellemes változatosságot jelentett Othellónak, aki sokkal komorabb természetű volt. Márpedig megfigyelték, hogy az ilyesféle természet gyakran gyönyörködik saját ellentétében, szinte abban talál megkönnyebbülést saját természete nyomasztó túlzásaitól. Desdemona és Cassio tehát továbbra is beszélgettek, nevetgéltek egymással, mint abban az időben, amikor még Cassio barátja nevében udvarolgatott.

Othello nemrégen léptette elő Cassiót hadnagyi rangra, márpedig ez bizalmi rang volt,

legközelebb állt a vezér személyéhez. Ez az előléptetés rendkívüli módon sértette Jagót, aki idősebb tiszt volt, és azt gondolta, neki több jogcíme van a hadnagyi rangra, mint Cassiónak. Gyakran nevetségessé is tette Cassiót, mint olyan pernahajdert, aki csak hölgyek társaságába való, puskaport még nem szagolt soha, s a harci rendhez éppúgy nem konyít, akár egy szűzlány. Jago gyűlölte Cassiót, és Othellót is gyűlölte, azért is, mert Cassio volt a kedvence, és egy igazságtalan gyanú miatt is, mert könnyelműen és alap nélkül feltételezte, hogy a mór túlságosan is szíveli az ő feleségét, Emiliát. E képzelt sérelmekből Jago cselszövő agya rettenetes bosszútervet kovácsolt arra, hogy Cassiót is, a mórt is, Desdemonát is egyszerre tegye tönkre.

Jago ravasz volt, alaposan tanulmányozta az emberi természetet, és tudta, hogy minden kín közül, ami az ember lelkét gyötörheti - a testi szenvedésnél is jobban -, a féltékenység fájdalma a legtűrhetetlenebb, annak a tövise szúr legjobban. Ha sikerül neki Othellót féltékennyé tenni Cassióra, úgy gondolta, ebből forralhatja a legnagyszerűbb bosszút, amely Cassiót, Othellót, vagy mindkettőjüket romlásba döntheti.

A vezérnek és feleségének megérkezése Cyprusba, hozzá még a hír az ellenség hajóhadának szétszóródásáról, valóságos ünnepe volt a szigetnek. Mindenki lakomázásra, mulatozásra adta magát. Bőven folyt a bor, és körbejártak a kancsók a fekete Othellónak és szépséges hölgyének, Desdemonának az egészségére.

Ezen az éjszakán Cassio vezette az őrséget, s azt a megbízást kapta Othellótól, tartsa vissza a katonákat a túlzott ivástól, nehogy verekedés támadjon, megijesszék a sziget lakosait vagy megutáltassák velük a nemrég partraszállt csapatokat.

Ezen az éjszakán látott hozzá Jago jól kigondolt, gonosz terveinek megvalósításához: a vezér iránti hűség és szeretet ürügyével rávette Cassiót, hogy mélyebben nézzen a serleg fenekére -, ami nagy hiba egy tiszt részéről, ha őrségen van. Cassio egy ideig vonakodott, de nem sokáig tudott ellenállni annak a becsületes nyíltságnak, amit Jago olyan ügyesen tudott színlelni, hanem poharat pohárra ürített, Jago pedig állandóan töltött neki, és dalokkal is bátorította, míg végül Cassio ajkán eláradt Desdemona dícsérete, újra és újra ivott az egészségére, s váltig erősködött, hogy Desdemona a legbájosabb hölgy a világon. Végül is az ellenség, amelyet szájába öntött, belopódzott az agyába is, s egy fickó kihívására, akit Jago uszított ellene, kardot rántott, s a verekedés közben megsebesült Montana, egy érdemes tiszt, aki azért avatkozott a vitába, hogy lecsendesítse a feleket.

A kavarodás kezdett általánossá válni, és Jago, aki az egész bajt kavarta, a riadalom keltésében is elöljárt, félreverette a vár harangját, mintha valamilyen veszedelmes lázadás támadt volna, nem pedig jelentéktelen részeg verekedés; a vészharang hangja felébresztette Othellót, aki sebtiben felöltözött, megjelent a tett színhelyén, és a riadalom okáról kikérdezte Cassiót. Most, hogy a bor hatása kezdett oszlani, Cassio is magához tért, de annyira szégyellte magát, hogy felelni sem tudott, Jago pedig úgy tett, mintha vonakodnék Cassiót vádolni, de mintegy Othello sürgetésének engedve, aki ragaszkodott hozzá, hogy megtudja az igazságot - Jago úgy számolt be az egész ügyről, kihagyva persze saját szerepét, amiről Cassio részegségében megfeledkezett, hogy látszólag kicsinyíteni igyekezett Cassio vétségét, de valójában nagyobbnak tüntette fel, mint amilyen volt. Ennek az volt az eredménye, hogy

Othello, aki sokat adott a fegyelemre, kénytelen volt Cassiót megfosztani hadnagyi rangjától.

Jago első cselfogása tehát tökéletesen sikerült: aláaknázta gyűlölt ellenfelét, és kitúrta rangjából, ugyanakkor további célokra is felhasználta ezt a szerencsétlen éjszakai kalandot.

Cassio, akit balsorsa egészen kijózanított, most álbarátjának, Jagónak panaszkodott, amiért olyan ostoba volt, hogy barommá változott át. Vége van, mert hogyan is kérhetné a vezért, hogy adja vissza beosztását? Azt fogja felelni, hogy Cassio részeges fráter. Cassio megundorodott önmagától. Jago úgy tett, mintha könnyen venné az egész ügyet, azt mondta, bárkivel megeshetik, hogy felönt a garatra, s most nem maradt más hátra, mint hogy Cassio mentse még, ami menthető; most igazában a tábornok felesége a tábornok, és bármit elérhet Othellónál. Cassio tehát legjobban teszi, ha Desdemonához fordul, hogy járjon közbe uránál, mert Desdemona olyan készséges, szíves teremtés, aki szívesen rááll az ilyen jó szolgálatra, s Cassiót visszaszerzi a tábornok kegyébe, és a szakítás után majd még jobban szeretik egymást, mint azelőtt. Jó tanács lett volna Jagótól, ha nem gonosz szándékkal adta volna, mint az majd kitűnik.

Cassio úgy cselekedett, ahogy Jago tanácsolta neki: Desdemonához fordult kérésével, márpedig Desdemonát könnyen meg lehetett nyerni minden becsületes ügynek, meg is ígérte Cassiónak, hogy közbenjár érdekében uránál, s inkább meghal, mintsem ügyét cserben hagyja.

Azonnal hozzá is látott, mégpedig olyan komolyan és kedvesen, hogy Othello, aki szíve mélyéből haragudott Cassióra, nem térhetett ki felesége kérése elől. Csak halasztást kért Desdemonától, azt mondta, túl hamar volna megbocsátani ilyen nagy vétkesnek. Desdemona azonban nem hagyta magát elutasítani, hanem ragaszkodott hozzá, hogy másnap este, vagy az utána következő reggel, vagy legkésőbb két nap múlva reggel hívja vissza Othello Cassiót. Aztán azt bizonygatta, mennyire magába szállt Cassio, s vétke különben sem érdemel ilyen súlyos büntetést. Amikor pedig Othello még mindig vonakodott, Desdemona így szólt:

- Uram, hát ennyit kell rimánkodnom Cassióért, azért a Cassióért, aki lánykérőbe együtt jött veled, aki mindig pártodat fogta, ha rosszat beszéltem rólad! Csekélységnek tartom, amit most kérek tőled. Ha olyat kérek egyszer, ami szerelmedet próbára teszi, annak súlya lesz.

Othello semmit sem tudott megtagadni ilyen pártfogótól, csak arra kérte Desdemonát, adjon neki időt, és megígérte, hogy Cassiót visszafogadja kegyébe.

Othello és Jago véletlenül éppen akkor lépett a szobába, ahol Desdemona tartózkodott, amikor Cassio, miután Desdemona közbenjárásához folyamodott, a másik ajtón eltávozott. Jago, aki csupa ravaszság volt, halkan, mintegy magában, így szólt:

- Hohó, ezt már nem szeretem.

Othello nemigen figyelt arra, amit Jago mondott, az a beszélgetés, amit ezután a feleségével folytatott, ki is verte a megjegyzést a fejéből, de később visszaemlékezett rá. Amikor ugyanis Desdemona elment, Jago, mintha csak saját kíváncsiságát akarta volna kielégíteni,

megkérdezte Othellótól, tudott-e Cassio ura szerelméről, amikor Othello Desdemonának udvarolt. S amikor a vezér igenlően válaszolt, és hozzátette, hogy Cassio gyakran volt közbenjárójuk az udvarlás idején, Jago szemöldökét ráncolta, mintha hirtelen világosan látna valamilyen borzasztó dologban, és felkiáltott:

- Igazán?

Ez eszébe juttatta Othellónak Jago szavait, amikor beléptek a szobába, és meglátták Cassiót Desdemonánál. Othello kezdte már azt gondolni, hogy mindez jelent valamit. Jagót igaz embernek tartotta, aki telve van szeretettel és tisztességgel, s az, amit holmi álnok és ravasz ripőknél szokott fogásnak tartott volna, Jagóban a becsületes lélek természetes megnyilvánulásának látszott, mintha olyan súlyos dolgot rejtene magában, ami ki sem mondható. Othello arra kérte hát Jagót, mondjon el mindent, amit tud, és legrosszabb gondolatait se titkolja.

- És ha - mondta Jago - hitvány és hamis gondolatok fészkeltek volna meg szívemben, mert van-e kastély, melybe olykor-olykor mocsok ne hullana?

Jago folytatta, amit megkezdett, azt mondta, milyen kár volna, ha az ő határozatlan kósza észlelése fölzaklatná Othellót; hogy nem szolgálná Othello lelki békéjét, ha megismerné az ő gondolatait; hogy az emberek jó hírnevét nem szabad felületes gyanakvásból elrabolni; s amikor Othello kíváncsiságát ezekkel a célzásokkal és elejtett szavakkal már szinte őrületig fokozta, Jago, mintha csak komolyan aggódnék Othello lelki békéjéért, könyörgött neki, óvakodjék a féltékenységtől: ez a gazember ilyen ravaszsággal ébresztett gyanút az óvatlan Othellóban, éppen azzal, hogy úgy tett, mintha minden áron óvni akarná a gyanakvással szemben.

- Tudom - mondta Othello -, hogy a feleségem szép, szereti a társaságot és a mulatságot, fesztelenül beszél, dalol, játszik és jól táncol, de az erényes nőnél mindez erényes tulajdonság. Nekem bizonyíték kell, mielőtt azt gondolom róla, hogy becstelen.

Ekkor Jago, mintha csak örülne, hogy Othello nem egykönnyen hajlandó rosszat gondolni feleségéről, nyíltan kijelentette, hogy nincs semmi bizonyítéka, csak arra kérte Othellót, figyelje meg jól Desdemona viselkedését, amikor Cassio is jelen van, ne legyen féltékeny, de túlságosan bizonyos se legyen, mert ő, Jago, ismeri honfitársnőinek, az olasz nőknek természetét, jobban, mint Othello ismerheti, és tudja, hogy sok mindent lát a velencei ég, amit a férj nem láthat. Aztán ravaszul arra célozgatott, hogy Desdemona rászedte az apját is, amikor férjhez ment Othellóhoz, mégpedig olyan ügyesen intézte, hogy szegény öregember azt hitte, varázsszerekkel csábították el a lányát. Othellót nagyon felzaklatta ez az érv, amitől egyszerre világosság gyúlt az agyában, mert ha Desdemona rászedte az apját, miért ne csalhatná meg a férjét is?

Jago bocsánatot kért Othellótól, amiért felzaklatta, de Othelló közömbösséget színlelt, pedig Jago szavaira valójában remegett a belső fájdalomtól, s arra kérte Jagót, folytassa csak, amit Jago meg is tett, mentegetőzések kíséretében, mintha csak kelletlenül hozna fel bármit is Cassio ellen, akit barátjának nevezett. Aztán rátért a legfájóbb pontra, emlékeztette Othellót,

hogy Desdemona elutasított annyi rangbeli kérőt, fajtájából valót, fehéret, és feleségül ment hozzá, egy mórhoz, ami természetellenes hajlam benne, és arról tanúskodik, hogy nagyon makacs az akarata; s ha majd visszatér a józan esze, valószínű, hogy önkéntelenül is összehasonlítja Othellót honfitársainak, az olasz fiatalembereknek szép alakjával, tiszta fehér arcszínével. Végezetül azt tanácsolta Othellónak, halassza el kissé a megbékülését Cassióval, közben figyelje, milyen komolyan jár közbe Desdemona Cassio érdekében, mert ebből sokat meg lehet látni. Ilyen gonoszul szőtte ez a ravasz gazember a terveit, hogy az ártatlan hölgynek éppen, legszebb tulajdonságait fordítsa vesztére, és éppen jóságából szője azt a hálót, amelyben megfogja: először rábeszélte Cassiót, kérje föl Desdemonát a közvetítésre, aztán ebből a közvetítésből szőtt haditervet Desdemona romlására.

A beszélgetés végén Jago arra kérte Othellót, tekintse ártatlannak a feleségét mindaddig, amíg határozottabb bizonyítékot nem szerez. Othello megígérte, hogy türelmes lesz, de ettől a perctől kezdve a rászedett Othello nem ismerte a lelki nyugalmat. Mákony, mandragóra s a világ minden altatója sem bűvölt szemére többé olyan édes álmot, mint tegnap. Utálattal gondolt megszokott hivatására, nem gyönyörködött többé a fegyverekben. Szívéből, mely fel szokott hevülni, ha ránézett csapataira, a zászlókra, a hadirendre, s ujjongva szökellt a dobok, a trombiták meg nyihogó csatamének hangjára, kiveszett mindaz a büszkeség és becsvágy, ami a katonák erénye, s elhagyta őt minden harci heve és minden régi öröme. Néha azt gondolta, hogy tisztességes a felesége, néha meg, hogy nem az; néha azt gondolta, Jago igaz ember, néha meg azt, hogy nem; aztán azt kívánta, bár soha ne tudott volna az egészről, mert hiszen amíg nem tudott róla, semmi baja sem volt abból, hogy Desdemona Cassiót szereti. Egyszer, amikor éppen ezek az őrjítő gondolatok szaggatták darabokra lelkét, megragadta Jago torkát, és bizonyítékot kért tőle Desdemona bűnösségére, máskor azzal fenyegette, rögtön megöli, amiért megrágalmazta a feleségét. Jago felháborodást színlelt, amiért becsületességét vétek számba veszik, megkérdezte Othellót, nem látott-e néha hitvese kezében egy eperszemekkel kihímzett keszkenőt. Othello azt felelte, ő adta neki, ez volt első ajándéka.

- Láttam Cassiót ma - mondta Jagó -, egy ilyen kendővel törölte meg arcát.

- Ha így van - mondta Othello -, nem nyugszom, míg hatalmas bosszúm el nem nyeli őket. Legelőször is hűséged zálogául elvárom, hogy Cassio három napon belül meghal. Annak a szép sátánnak pedig - ezen a feleségét értette - majd kimódolok valamilyen gyors halálnemet.

A féltékeny ember a pehelykönnyű semmiséget is olyan erős bizonyítéknak tartja, mint a szentírást. Feleségének egy zsebkendőjét Cassio kezében látták, ez elég indok volt az elvakult Othellónak, hogy halálos ítéletet mondjon ki mindkettőjükre, még csak nem is tudakolta meg, hogyan jutott Cassio a zsebkendőhöz. Desdemona sohasem ajándékozta Cassiónak, hiszen ez a hűséges hölgy természetesen nem is lett volna képes urát megsérteni azzal, hogy az ajándékát más férfinak adja; sem Cassio, sem Desdemona nem követett el semmit Othello ellen; de a gonosz Jago, akinek szelleme sohasem volt lusta valamilyen gazság elkövetésére, a feleségével, ezzel a derék, de gyönge asszonnyal ellopatta a zsebkendőt Desdemonától, azzal az ürüggyel, hogy lemásoltatja hímzését, valóságban azért, hogy elejtse Cassio útjában, Cassio megtalálja, és így némi tápot adjon Jagónak ahhoz a gyanúsításához, hogy a zsebkendő Desdemona ajándéka.

Alighogy ezután Othello a feleségével találkozott, úgy tett, mintha a feje fájna - egyébként igaz is volt -, s arra kérte Desdemonát, adja kölcsön a zsebkendőjét, hogy a halántékára szorítsa. Desdemona oda is adta.

- Nem ezt - mondta Othello -, hanem azt, amit én adtam neked.

Desdemonának nem volt meg a zsebkendője, mert, mint már említettük, ellopták tőle.

- Nincs? - kérdezte Othello. - Ez öreg hiba. Ezt a keszkenőt egy cigányasszony adta még anyámnak. Kuruzsló volt, gondolatolvasó. Azt mondta, hogy míg anyám ezt a kendőt megőrzi, ifjú bája megmarad, s apám szívét is magához köti; de ha elveszti, vagy tán másnak adja, apám szeme jóllakik vele, s éppúgy utálja majd anyámat, ahogyan eddig szerette. Anyám halálos ágyán a kendőt nekem adta, hogyha asszonyt veszek, adjam majd neki. Én úgy is tettem, hát vigyázz rá, akár a szemed világára.

- Komolyan beszélsz? - kérdezte a megrémült hölgy.

- Így van - folytatta Othello -, bűvös keszkenő ez, egy sybilla2 szőtte prófétai révületében, egy sybilla, aki kétszáz évig élt a földön; selyme fonalát fölszentelt hernyók adták, festeni múmianedvvel festették, amelyet szűzek szívéből szívtak.

Amikor Desdemona meghallotta, milyen csodatevő ereje van a keszkenőnek, majd meghalt ijedtében, mert most már bizonyosra vette, hogy elvesztette a zsebkendőt, s vele együtt, attól félt, férjének szerelmét is. Othello erre rámeredt, olyan volt a tekintete, mintha valamilyen elhamarkodott dolgot akarna elkövetni, de aztán megint csak a keszkenőt kérte, s mivel Desdemona ezt nem tudta előhozni, igyekezett férjét eltéríteni a túlságosan komoly gondolatoktól, és jókedvűen azt mondta neki, látja már, ez az egész beszéd a keszkenőről csak fogás, hogy eltérítse őt attól, hogy közbenjárjon Cassio érdekében. Aztán folytatta Cassio dicséretét - mint ahogy Jago megjósolta - mindaddig, amíg Othello most már teljes tébolyában kirohant a szobából, s ekkor Desdemona, bár nem szívesen, kezdte gyanítani, hogy ura féltékeny.

Mi okot adhatott urának a féltékenységre, azt nem tudta, hanem magát vádolta, amiért a nemes Othellót vádolja, s azt gondolta, bizonyára valamilyen kellemetlen hírt kapott Velencéből, vagy államügy bolygatta meg ennyire lelkét, hogy most nem olyan szelíd hozzá, mint azelőtt volt. És még ezt is mondta Desdemona:

- Ne gondoljuk a férfiról, hogy isten, és ne várjuk, hogy oly gyöngéd legyen, mint egy vőlegény.

És korholta magát, amiért oly szívtelenül ítélte meg Othello szívtelenségét.

Mikor Othello és Desdemona megint találkozott, Othello most már nyíltabban hűtlenséggel vádolta, és azzal, hogy más férfit szeret, de nem mondta meg, hogy kit. És Othello sírt, Desdemona pedig így szólt:

- Jaj, gyötrelem napja! Miért zokogsz?

És Othello azt mondta, mindenféle bajt erős lélekkel tudna elviselni, a szegénységet, a betegséget, a kegyvesztettséget, Desdemona hűtlensége azonban megtörte szívét, aztán dudvának nevezte Desdemonát, amely olyan szép és édes illatú, hogy érzékei belefájdulnak, és azt kívánta, bár sose született volna Desdemona.

S amikor magára hagyta Desdemonát, az ártatlan hölgy annyira elámult és megdöbbent urának igaztalan gyanúján, hogy ólmos álmosság fogta el, s arra kérte komornáját, ágyazzon meg neki a nászi huzatokkal, és azt mondta, hogyha az emberek kisgyerekeiket tanítják, szelíden oktatják, csak könnyű leckéket adnak neki -, Othello is így dorgálhatta volna meg őt, mert a dorgálást nem szokta meg. Ez volt ennek a szelíd hölgynek minden panasza.

Desdemona lefeküdt hát, s azt várta, hogy ura majd követi, de lelke annyira megzavarodott, hogy nemsokára elszunnyadt. Ekkor Othello lépett a szobába, telve előre kigondolt, sötét szándékával, hogy feleségét megöli. De amikor látta, hogy felesége alszik, azt gondolta, nem ontja vérét, s meg se karcolja bőrét, amely fehérebb, mint az alabástrom. De eltökélte, hogy Desdemonának meg kell halnia; különben - így mondta - még mást is megcsal, mint ahogyan őt megcsalta. Aztán utoljára megcsókolta, de ez a csók olyan édes volt, hogy még egyszer meg kellett csókolnia, közben sírt, de azt mondta, kegyetlenek a könnyei.

Desdemonát felébresztették ura csókjai, ránézett Othellóra, látta hogy fogával marja az ajkát, szeme forog, s tudta, hogy mindig veszélyes, ha így néz. Othello pedig felszólította Desdemonát, készüljön a halálra, imádkozzon, mert a lelkét nem akarja megölni. S az ártatlan asszony, amikor látta, hogy Othello irgalmától függ az élete, arra kérte, szánja meg őt, mondja meg neki, mi a bűne. Ekkor Othello megnevezte Cassiót és a zsebkendőről is beszélt, amit - úgy mondta - Desdemona Cassiónak adott. Az ártatlan hölgy hozzákezdett, hogy igazolja magát, de Othello hirtelen egy szavát sem akarta többé hallani, hanem ráborította párnáit, s addig fojtogatta, míg meg nem halt.

Éppen ekkor hozták a házba a sebesült és vérző Cassiót, akire Jago ráuszította egyik emberét, hogy meggyilkolja, de az orgyilkosnak nem sikerült megölnie Cassiót, csak megsebezte, de nem halálosan, mire Jago megölte emberét, nehogy elárulja őt. De a halott zsebében leveleket találtak, és ezek kétségkívül bebizonyították Jago bűnösségét és Cassio ártatlanságát. Cassio most azért jött; hogy bocsánatot kérjen Othellótól, s megkérdezze tőle, mivel sértette meg úgy, hogy Jagóval meg akarta gyilkoltatni.

Ez a felfedezés mennykőcsapás volt Othellóra, aki most már világosan látta, hogy nem egyéb, csak közönséges gyilkos, és felesége, ez a szegény, ártatlan hölgy mindvégig hűséges volt hozzá. E fölfedezés rettenetes fájdalommal töltötte el, tűrhetetlennek érezte az életet, kardjába dőlt, s méltatlanul megrágalmazott drága feleségének holttestére borulva ő is kilehelte lelkét.

Ezek a véres események rémületet és megdöbbenést keltettek a jelenlevőkben, mert Othellónak mindeddig mocsoktalan hírneve volt, és mindaddig, amíg rá nem szedte egy ravasz gazember mesterkedése, akire éppen nemes természeténél fogva nem gyanakodhatott -, szerető, gyöngéd férj volt. Nem okosan szeretett, de szertelenül, s férfiszeme - amikor megtudta tévedését -, bár nem szokott sírni minden kis alkalomra, most úgy csurrantotta könnyeit, akár Arábia mézgafái a gyógyírt. Mikor meghalt, visszaemlékeztek hajdani érdemeire

és vitézi tetteire. Utódjának első dolga az volt, hogy a törvény teljes szigorával sújtott le Jagóra, akit megérdemelt kínok közt végeztek ki; aztán tudósítást küldött a velencei köztársaságnak híres hadvezére szomorú haláláról.

1 a Szenátusnak, a velencei előkelők törvényhozó testületének tagja
2 (ejtsd: szibilla) a római regék jóstehetségű asszonya

Charles és Mary Lamb: Shakespeare-mesék (Fordította Vas István)